

БЕСЕДА НА ГОРИ У НАСТАВИ И ВАСПИТАЊУ

Један од најважнијих делова јеванђелског учења како за наставу, тако и за васпитање и живот уопште, јесте беседа Исуса Христа на гори. Она је одржана недалеко од Генисаретског Језера на једном прилично високом брду, са »местом равним« на врху (Лука 6, 17). Ту, на заравњу тога узвишења, Божански Учитељ је пред својим ученицима и пред сакупљеним народом »из Галилеје и Десет Градова« и »из све Јудеје и Јерусалима«, па чак, »и испреко Јордана« и »из приморја Тира и Сидона« (Мат. 4, 25 ; 5,1 и Лука 6, 17), још одмах у почетку свога јавнога рада, изложио у системи суштину свога учења. Он је ту први пут указао на разлику између старозаветнога и свога схватања, и истакао нове идеале за људски живот и људско васпитање.

У овој својој беседи Спаситељ је показао људима, пре свега, пут за уређивање њихових односа према Богу и према људима ; показао им је, да је прави однос према Богу условљен односом према људима и обратно, да сваки поступак према људима треба да потиче из преданости Богу као извору и носиоцу свега, што је добро, лепо и узвишено. Али у исто време у Беседи на гори истакнути су и вечни идеали за трансформисање саме природе људског бића. Ту је показан пут за владавину воље Божје у људском животу. Другим речима, у Беседи на гори откривен је закон духовнога света, који човека може подићи у један виши живот, ако одлучно стане насупрот својим нагонским жељама и прохтевима. У правој свом значењу Беседа на гори је према томе обеснажење свих вредности природнога човека. Она је истицање бољег Ја у нама са свима његовим вишим и савршенијим захтевима. И, ако се човек васпитава у том духу, он ће осећати радост и задовољство и у најтежим

приликама живота. Отуда и дужност, да се наставом и васпитањем развија духовни живот, какав је показан у Беседи на гори.

Али Беседа на гори није израз само вишег, идеалног живота, који је могао бити конструисан у стању каквог људског ентузијазма. Она је отисак и најузвишенијега стварног земаљског живота. Јер, скоро сви тумачи Св. Писма слажу се у томе, да Беседа на гори — како је изложена у јеванђељима : по Матеју (гл. 5—7) и, у много краћем обиму, код Луке (6, 17—49) — није тачна репродукција Христове беседе, одржане на гори. И један и други јеванђелиста препричали су беседу у намери, да даду што потпунији програм Христовог учења, па су стога — према своме нахођењу — уносили неке ствари из његовог доцнијег учења, а неке можда и изостављали. Беседа на гори у овом облику, како је изложена у јеванђељима, пружа услед тога мисли Спаситељеве, којима је изобиловао његов Божански Дух за све време свога бављења на земљи. Она је, као таква, јединствена у својој врсти. Осим тога она је — по своме васпитном значају — јединствена и зато, што је у најузвишенијем духу Божанскога Учитеља нашла и своје оличење. Исус Христос, својим доласком на земљу, није донео само Божанско учење, већ и савршени пример његовог испуњења. Он је својим животом и радом дао људима углед за сва времена ; показао им је, да истакнути идеали у Беседи на гори нису празне речи, већ — како каже св. Јован Златоуст — »нова животна правила«¹ за свакога, ко у истини хоће да испуни своје назначење на земљи.

* * *

У Беседи на гори Исус Христос је истакао девет изрека или блаженстава око којих се може груписати све остало учење. Те изреке гласе : 1. »Благо сиромашнима духом«, скромнима и смернима у духу, »јер је њихово Царство Небеско« ; 2. »Благо онима, који плачу«², услед почињених грехова, »јер ће се утешити« ; 3. »Благо кроткима, јер ће наследити« нову, небеску »земљу« ; 4. »Благо гладнима и жеднима«, али не хране и пића, већ правде, »јер ће се наситити« ; 5. »Благо милостивима«,

¹ S. I. Chrysostomus, Homiliae in Matthaicum, ed. I. P. Migne (Patrol. Graecae, tom. LVII, Parisiis 1862) p. 223.

² Ми ћемо задржати израз »који плачу (плачници)«, иако то није право значење грчке речи „πενθοῦντες“.

који осећају беду и невољу других људи и имају милосрђа према њима, »јер ће бити помиловани«; 6. »Благо онима, који су чистога срца«, који су чисти од греха и искрени у срцу своје, »јер ће Бога видети«; 7. »Благо онима, који мир граде« и отклањају сваку свађу и сваки раздор међу људима, »јер ће се синонима Божјим назвати«; 8. »Благо прогнанима«, гоњенима и мученима »правде ради, јер је њихово Царство Небеско«, и 9. »Благо вама ако вас руже и гоне и рекну на вас рђаве речи мене ради. Радујте се и веселите се, јер је велика награда ваша на небесима«. ¹ Али, ако се боље загледа и у ових девет основних изрека у Беседи на гори, видеће се, да се и оне у настави и васпитању — услед међусобних сличности — могу свести у главноме на три групе: На блаженства, којима су изражене идеалне особине људског духа у вези с неопходним поуздањем у Бога; блаженства, којима се уређују наши односи са светом, и напослетку блаженства, којима се указује на потребу јачине и истрајности у испуњавању дужности.

Прву групу блаженстава чине: сиромаштво духом (прво), покајнички плач (друго), глад и жеђ за правдом (четврто) и чистота срца (шесто). У свима овим блаженствима изражене су идеалне особине, којима треба да се одликује људско биће. Исус Христос је указао на њих као на основе за испуњење нашега животног задатка и то баш због њиховог васпитног утицаја. Јер, да би се у нама навидало нешто више, потребно је, да се одстрани на првом месту наша грешна сујета; потребно је — како умесно примећује бернски свештеник Б. Пфистер — да се сруши тороњ наше величине, који смо сами саградили² и да се развије у нама глад и жеђ за правдом. Постављање пак једнога оваквог основа у настави и васпитању условљено је само борбом противу својих нагонских жеља и наклоности. Оно је скопчано са великим жртвама и не пролази без бола, нарочито ако су ту у питању омиљени греси. Само онај, ко осећа сиромаштво у духу своје; ко осећа тежину својих грехова и труди се да борбом — ма га она по јачини својој доводила и до бола — и сталном глађу и жеђу за правдом, очисти срце

¹ Упор. Mat. 5. 2—12 и S. I. Chrysostomus op. cit. p. 224—228.

² B. Pfister, Die Seligpreisungen (Bern 1926) S. 21.

своје, моћи ће да се одазове гласу са висина¹ и да испуни свој животни задатак на земљи.

Али сиромаштво духом, покајнички плач, глад и жеђ за правдом и чисто срце остали би у процесу људског преображаја без већег замаха, да човек није прожет љубављу ка Богу као апсолутном савршенству. Спаситељ је ово знао, па је зато и истакао стварну љубав према Богу као основ за развијање свих виших импулса у човеку. Под таквом љубављу опет он је разумео ону унутрашњу припремност човека, ону његову основну вољу за признање и извршивање воље Божје, а никако фарисејско лицемерство у послушности према закону². Отуда и она његова борба противу фарисеја и њихове спољашње побожности; отуда и истицање праве побожности у тежњи ка потпуном савршенству. »Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески« (Мат. 5,48). Па не само то. У разлагању ове своје замисли Божански Учитељ конкретно одређује и сам пут ка таквом савршенству. »Не сабирајте себи блага на земљи« — рекао је он — »где мољак и рђа квари, и где лупежи поткопавају и краду« (Мат. 6, 19). Уздигните се изнад онога, што је земаљско, и сабирајте себи блага на небу. Јер, »где је ваше благо, онде ће бити и срце ваше«. »Нико не може служити два господара : Бога и мамона«. (Мат. 6, 21 и 24).

Овим својим речима Исус Христос је показао, да је дубоко познавао унутрашњу структуру нашега бића. Он је показао, да је човек својом нагонском унутрашњошћу привезан за земаљска блага, а оном другом, духовном страном своје унутрашњости, да тежи Царству Божјем. Па како је природни закон, да »нико не може служити два господара«, то Исус Христос и тражи од својих присталица, да свима својим моћима теже само ономе, што је више, што је стално и вечно. »Тражите пре свега Царство Божје и правду његову, а све остало даће вам се« (Мат. 6, 33). Само ако човек одлучно стане »на страну Вечнога«³; ако се без ограничења реши на енергично сузбијање свега нагонскога у себи, које је симболизирано у тежњи ка земаљском благу, моћи ће да одоли искушењима у живому. Без таквога пак

¹ F. W. Förster, Religion und Charakterbildung (Zürich und Leipzig 1925) S. 104.

² A. Schlatter, Das Evangelium nach Matthäus (Stuttgart 1922) S. 41.

³ A. Harnack, Das Wesen des Christentums (Leipzig 1913) S. 45.

одлучнога става не може бити ни говора о васпитању за један виши живот. Јер, прави карактери могу се образовати само уживљавањем у оно, што је духовно и натприродно. Зато Исус Христос, својим захтевима у Беседи на гори, и тражи борбу противу свега, што сакати и квару наш прави живот. Он тражи, да се та борба води без икакве сентименталности; да се не штеде чак ни поједини делови тела, ако нису у сагласности са циљем, који јој је намењен. »Ако те саблажњава твоје десно око, ископај га«, и »ако те саблажњава твоја десна рука, одсеци је и баци од себе, јер ти је боље да погине један од удова твојих, него да све тело твоје оде у пакао« (Мат. 5, 29—30).

Указивањем на потпуно савршенство и на безобзирну строгост према самоме себи Исус Христос је хтео, да прибере човека око чврстог средишта саме његове унутрашњости. Он је хтео да га ослободи хаотичног стања, и да у његовом духовном животу успостави потпуну хармонију. И заиста, кад би се људи у свему управљали по захтевима Исуса Христа, које је изнео у Беседи на гори, постигла би се сагласност не само између њихових мисли и речи, срца и дела, већ и између целокупне њихове унутрашњости и спољашњости. Људска срца, као израв унутрашњег, духовног живота, била би прожета само искреношћу и истинитошћу, а воља, слободна од сваке раздртости, управљена једино на прикупљање небеских блага. Под свима околностима речи таквих људи биле би »да, да«, или »не, не« (Мат. 5, 37). Код њих не би било кварно оно унутрашње око, које помиње Исус Христос у овој својој беседи. Оно би било »свећа телу« (Мат. 6, 22) и давало ону унутрашњу светлост, која је неопходна и за наставу и за васпитање¹. Зато се у правом васпитавању све и своди на јачање људске духовности и јачање гласа Божјег у нама. И ако је духовна страна човека чиста и отворена; ако је чврсто управљена само на истину и добро, она ће у сваком моменту бити довољна, да нам покаже прави пут у животу. Човек, са таквом унутрашњошћу, може уздићи основе своје природе на виши

¹ Ова светлост се помиње и у књигама Ст. Завета. На њу је мислио Мојсије, кад је писао о »духу животном« (Пост. 2, 7). О њој говори и пророк Јеремије. Њега је мучио огањ »затворен у костима« његовим, кад није хтео да објављује вољу Божју (Јерем. 20, 9).

ступањ¹ и свима својим моћима радити само на остварењу Царства Божјег и правде његове на земљи.

Али погрешно би се схватило учење Христово уопште, ако би се, у настави и васпитању, претпостављање небеских блага земаљским и тежња ка Царству Божјем, протумачили као захтев за одрицање свих светских ствари. Човеку на земљи потребна су и земаљска блага. И Божански Учитељ није могао тражити одрицање од онога, што је човеку потребно за живот. Одрицање од земаљских блага не значи овде, да се ми одричемо свих светских ствари, већ да се одричемо само оних ствари, које би нам сметале, да испунимо свој животни задатак, своје назначење на земљи. Другим речима, на земаљска блага не треба гледати као на циљ, већ као на оредства, да се помоћу њих може остварити воља Божја. Човек може имати и земаљска блага, као што су имали Аврам, Јов, Соломон и други побожни људи, па ипак служили Богу, а не земаљском благу или мамону². Само у том случају на земаљска блага треба гледати као на дар Божји, који нам је дат, да њиме проелавимо Бога и да помогнемо своме ближњему, да и он испуни своје назначење на земљи. Јер само земаљско благо није у стању да подигне човека у више, безгрешно стање. »А каква је кориет човеку«, рекао је Спаситељ, »ако сав свет добије, а души својој науди« (Мат. 16, 26).

Исто тако, као што је случај са земаљским благом, погрешно би се схватило учење Христово и о другом блаженству, ако би се у настави и васпитању ишло на то, да се живот представи као плачна долина, преко које се не прелази. Овим блаженством Спаситељ је хтео да покаже само потребу искренности у покајању за учињене грехе, а никако одстрањивање сваке радости у животу. Напротив он је желео, да његови ученици буду весели и безбрижни људи. Целокупна радост безбрижнога птичјег и биљног света треба да украси децу Божју. Зато је, у смислу четвртога блаженства, и рекао: »Не, брините се³. . . ., шта ћете јести, ни шта ћете пити. . . . Погледајте на птице небеске како не сеју и не жању, нити саби-

¹ I. Kant, Über Pädagogik, hg. von Th. Vogt (Langensalza 1901) S. 72.

² Д. Стефановић, Јеванђеље по Матеју (Београд 1924) стр. 47.

³ С. F. Heinrici (Die Bergpredigt, Leipzig 1905. S. 74) сматра овај одељак »најшаренијим«, али у исто време и »најспорнијим« у Беседи на гори.

рају у житнице, па Отац ваш небески храни их» (Мат. 6, 25—26). »И за одело што се бринете? Погледајте на љиљане у пољу како расту; не труде се нити преду. Али ја вам кажем, да се ни Соломон у слави својој не обуче као један од њих» (Мат. 6, 28—29). Зар ви нисте претежнији и од птица небеских и од љиљана у пољу? Ви гладните и жедните за правдом (Мат. 5, 6). Другим речима, Исус Христос је желео, да се његови следбеници уче и васпитавају тако, да буду слободни од претераног старања за свој опстанак и од малодушности у погледу на будућност¹. Он је хтео, да усади у њих пуну веру у милост Божју и да тиме ослободи свеколику њихову енергију за рад на ономе, што је стално и вечно.

Још јаче нагласио је Исус Христос потребу поверења и преданости Богу, за васпитни поступак, речима: »Иштите«, »тражите«, »жуцајте« и не губите веру у моћ молитве. Јер кад ви, иако зли по природи својој, не дајете сину своме камен, кад тражи хлеба, или змију, кад заиште рибе, »колико ли ће пре Отац ваш небески дати добра онима, који га моле« (Мат. 7, 7—11). Само је жеља Спаситељева и ту, да људске молбе буду управљене на потребе вишега живота. У циљу што бољег обрачловавања тога хришћанског идеализма, Спаситељ је предао својим следбеницима Молитву Господњу, која ће остати кроз сва времена најидеалнији пример људске побожности. Он је, у овој молитви, показао праву преданост вишем, духовном животу, јер од седам молби — колико их има у њој — шест се односе на духовне потребе и вредности, а само једна на потребе наше телесне природе. Осим тога и сам пут, којим пролазе молбе, почиње од неба и иде, преко земље, до самога пакла, па се опет враћа небу.² Ту, у Молитви Господњој, не приступа се Богу са страхом као господару, већ с љубављу као оцу. Он се призива као небесни Отац свих људи: »Оче наш«, који си невидљиво свуда, »који си на небесима« (Мат. 6, 9). У молбама пак тражи се, да име Божје, као најизразитији символ његове личности, а са њим и његово Небеско Царство и његова воља добију у сили и моћи, те да се и на земљи отклони беда и невоља и да нестане зла уопште. Ово последње

¹ Н. Pfeifer, Die Bergpredigt nach Matthäus (Leipzig 1913) S. 114.

² F. Niebergall, Jesus im Unterricht (Göttingen, Dandenhoek u. Ruprecht 1922) S. 120—121.

деталније се излаже у другом делу Молитве Господње, где се каже: »Хлеб наш« и све остале потребе »дај нам данас«, и ослободи нас грехова, које смо учинили; искушења, у која можемо пасти, и зала, која су поглавито у нама. Све ове молбе опет израз су једнога вишег живота, који води владавини царства, силе и славе Божје у све векове (Мат. 6, 9—13).

Али баш ова места у Беседи на гори, којима се полаже основ за виши живот, предмет су најжешћих напада у настави и васпитању нашега доба. Представници модернога социјализма иду у тим нападима тако далеко, да хришћанско учење о хлебу живота, о глади и жеђи за правдом и др. осуђују тобож као обману, да би се заборавила глад за стварним хлебом. Они кажу, да се таквим обмањивањима, као и обећањима награда у загробном животу, паћеници на земљи само зававају у својој беди и невољи. И хришћанско васпитање, засновано на таквој лажи, не може имати никакав утицај на морално-социјални напредак људи. Оно не пружа општу религију за све, већ религију утехе, која може имати важности само за сите грађане. Раднички сталез мора стога отпасти од хришћанства. Он се мора прикупити и организовати у друштва, која ће повести борбу за своје животне интересе. У том циљу оснивачи марксистичког социјализма одбацили су све, што носи у себи самостални, духовни карактер, и ставили своје васпитне идеале у директну противност са религиским. Царство Божје, тај највећи религиозно-етички циљ хришћанског живота, и потреба искушења, ради унутрашњег препорођаја човека, за њих немају никакве вредности. На место Царства Божјег они истичу »земаљске задатке« и »способљавање за најобичнија културна уживања¹«, а на место унутарњег препорођаја човека стварање других економских прилика, под којима ће се развити нови тип човека², савршенији него и највећи геније, који је досад радио на културном напретку човечанства уопште.

Оваквим чисто материјалистичким схватањем света и живота — по коме се сви покрети у друштву, па чак и појава

¹ Упор. Н. Schulz, Die Schulreform der Sozialdemokratie (Dresden 1911) J. 259, u O. Rühle, Neues Kinderland. Ein kommunistisches Schul- und Erziehungsprogram (Berlin 1920.) S. 5.

- S. Kawerau, Soziologische Pädagogik (Leipzig 1921) S. 3; E. Kurz, Moderne Erziehungsziele und Katholizismus (München 1927) S. 51.

хришћанства, своде поглавито на економске прилике — марксистички социјализам прикупио је скоро цео раднички staleж. Па ипак оно, што привлачи радничке масе ни ту није нешто материјално, већ религиозно, идејно. Стога се и социјализам јавља као религија; јавља се — како згодно наглашава мој швајцарски друг и пријатељ Х. Гшвинд — као погрешна и у себи противуречна религија, као религија без Бога, без душе и без култских форми.¹ Јер социјалистичке организације, као такве, живе искључиво од солидарности и вере својих присталица, — а све што живи од вере, ма она и не била вера у Бога, ни у ком случају не може бити ствар само материје, ни ствар само економске организације. Прави социјализам је пре свега ствар унутрашњег унапређивања и васпитања човека. Он је вера у будућност, у морално засновани напредак људи; вера у нову човечанску заједницу и достојанство човека. Отуда и она страшна криза, коју модерни социјализам, услед своје контрадикторности, преживљује у садашњости и која ће — нема сумње — са моралним проблемима наскоро и у његовим редовима оживети интерес за религиозно обнављање унутрашњег човека, за Царство Божје у нама².

Рад на увођењу Царства Божјег у срца људска једини је и најбољи пут за решење свакога социјалног, па и материјалног проблема. Ту се не тражи само отклањање беде и невоље у свету, већ и савлађивање свих недаћа у самоме себи; тражи се, да се и најнезнатније ствари свршавају у најузвишенијем духу и да се најмање навике учине носиоцима највећих истина³. Царство Божје мора се уводити у људску унутрашњост, ако се жели, да се самоваспитањем изведе дело моралног ослобођења. Наша духовност, наше боље Ја, мора се уздићи на највиши степен, до кога би уопште могло доћи. Она се мора ослободити

¹ H. Gschwind, Kirche und Sozialismus (Alt-katholisches Volksblatt, Freiburg—Breisgau 1925) S. 10.

² M. Deherme, оснивач народних университета у предграђима Париза и одушевљени пропагандиста лаичког морала, признао је — после дугогодишњег искуства — да се без Бога не може подићи никакав утицајан морал. Критичка философија, каже он, осушила је срца људска. И све, што нам се данас пружа као независан, научни, рационални или позитивистички морал, то је само последњи производ религијског морала. (Цит. код P. Bureau-a, La crise morale des temptes nouveaux Paris 1912. p. 267)

³ F. W. Förster, Religion und Charakterbildung. S. 432.

свих брига о земаљским потребама. То звучи тешко и неса-
владљиво, бар за наше прилике, али друго средство не постоји,
да се може загосподарити самим собом, и да се и у најбеднијим
тренутцима може осетити радост живота. У хришћанству се све
своди на унутрашње унапређивање и на етичко решавање. Чак
је и питање о свакидашњем хлебу етички проблем. Све се
своди на љубав, на солидарност, на узајамно потпомагање, а
у погледу на самога себе, на уздржавање и ограничавање
својих нагонских тежњи.

Карактеристично је још, да Спаситељ — својим захтевима
праве побожности — осуђује у Беседи на гори чак и милостињу,
молитву и пост, ако се састоје само из спољашње форме. Стари
Јевреји пазили су само на величину милостиње, на тачност у
молитви и на одржавање прописа о посту. Ко је у томе предња-
чио, важио је као побожан човек. Услед тога није ни чудо, што
су Јевреји давали милостињу јавно, и што су се молили Богу
и постили, да их други виде. Али такву побожност, без уну-
трашње преданости нечем вишем, Спаситељ је осудио као лице-
мерство. Кад дајеш милостињу, кад се молиш Богу и кад по-
стиш — рекао је он — не размећи се као што чине лицемери
по зборницама и по улицама. Не показујте то никаквим спо-
љашњим знацима. Људи не морају знати, а Бог то види и без
спољашњих знакова (Мат. 6, 2—6 и 16—18). Милостиња, мо-
литва и пост треба да буду само средства за развијање побожно-
сти. Они треба да уздигну човека и да успоставе прави однос
с Богом; треба да нађу свој израз више у развијању уну-
трашњих људских моћи, а не у разметљивим спољашњим
поступцима.

Гдегод је реч о милосрђу, ту се замишљају две личности у
неједнаким животним приликама. Једна је од њих у беди и
невољи, а друга у положају, да може оној помоћи. И, ако
унутрашња страна личности у бољем положају није окорела,
она се преноси у бедно стање несрећнога брата, осећа његов
бол и тежи, да му помогне. У таквим случајевима милосрђе је
у најтешњој вези са сентименталном љубави, са саучешћем и
сажаљењем. Нема сумње да је добра страна људи и таква врста
милосрђа. Али у Беседи на гори Божански Учитељ није мислио
на милосрђе, које би имало свој основ само у нашим осећањима.
Он је мислио пре на милосрђе, које проистиче из наше побож-

ности, из наше преданости Богу и вољи Божјој¹. Јер само таква врста милосрђа може бити од помоћи бедном и невољном без обзира на то, да ли су симпатични или антипатични, блиски или далеки. Само таквим милосрђем може се пружити рука и нашим непријатељима². У погледу пак самога акта давања милостиње Спаситељ је рекао : »А ти кад дајеш милостињу, да не зна твоја левица, шта чини десница« (Мат. 6, 3). Овим је Спаситељ хтео да покаже, да људи, који чине милостињу, не полажу много на то. Они треба да се уче и васпитавају тако, да гледају на милостињу као на вршење своје обичне дужности и да се тиме не размећу.

Исти пут, који је Исус Христос показао у давању милостиње, важи и за пост. За његово време Јевреји су, поред других постова, имали и дводневни недељни пост : понедеоником и четвртком³. И сваки, ко је хтео тачно да издржи пост, одрицао се од јела и облачио у хаљине за жалост и покајање. Неки су у томе ишли и даље, па се нису умивали, већ посипали главу своју пепелом и седели у пепелу. Исус Христос изрично није осудио сам тај поступак, али је предупредио своје следбенике од охолости, која се појачава таквим начином поста. Јер, свима тим спољашњим знацима ишло се на то, да се само скрене пажња на себе и да се изазове чуђење због толике покајничке ревности⁴. Његове речи : »А ти кад постиш, намажи главу своју« уљем, »и лице своје уми, да се не покажеш пред људима да постиш« (Мат. 6, 17—18), пренеле су пост са спољашњих знакова на телесну и духовну чистоту. Отуда у хришћанству и други значај поста. Човек-хришћанин вежба се постом у савлађивању својих нагонских жеља и у давању преваге духовној светлости, која чисти његову унутрашњост од свих телесних мрачења. Он вежба моћ своје воље у јачини и издржљивости. И ако се те вежбе често понављају, људска духовност узима владавину над нагоншћу и показује пут за реализовање највишега циља у васпитању. Према томе прави значај поста има чисто педагошки карактер, и он је за васпитање не само потребан, већ и неопходан.

¹ S. I. Chrysostomus op. cit. p. 274.

² Упор. Н. Pfeifer, цит. спис, стр. 66. f.

³ Недељни пост установљен је код Јевреја за спомен Мојсијевог одласка на Синајску Гору (четвртак) и његовог силаска с горе (понедељак).

⁴ A. Schlatter, цит. дело, стр. 64.

Што се пак саме молитве тиче, и ту је Божански Учитељ хтео да ослободи људе од свакога лицемерства и сујете и од многога говорења. То се мора знати, ако се хоће правилно разумевање Христових речи : »А ти, кад се молиш Богу, уђи у своју собу и затвори врата«. . . и »не говорите много« у молитви »као незнабошци« (Мат. 6, 6 и 7). Иначе би се могло рђаво разумети, као да је Спаситељ хтео прикривање од других људи за време молитве. Питање о месту за молитву, и о томе, да ли ће нас неко видети или не, нису од претежног значаја у овим његовим речима. То потврђују и сами његови поступци. Јер он се молио Богу усамљен ; молио се ноћу, али он се молио Богу и у кругу својих ученика и са другим људима. Услед тога није ни могао захтевати, да се његови ученици и други следбеници крију при молитви. Његови изрази »соба« и »затворена врата«, које је употребио у Беседи на гори, означавају више ослобођавање свакодневних мисли и повлачење у самога себе за време молитве. Оне означавају хришћанско уживљавање у своје боље Ја и приближавање његово Богу¹. Све то опет нашло је још јачи израз у даљим речима Исуса Христа : »А кад се молите, не говорите много«..... јер Отац ваш зна и пре ваше молитве, шта вам треба« (Мат. 6, 7 и 8). Овим речима Исус Христос је хтео да покаже, да средиште хришћанске молитве не треба да чини сам молилац са својим разноврсним жељама, већ Бог и воља Божја. Он је хтео да нагласи, да је права хришћанска молитва удубљивање у Божанске намере, у Божански Дух, а никако тражење земаљских добара као многобожачка. Хришћанска се молитва отуда и јавља као потреба срца. Она је израз радости, израз захвалности, које осећа молилац у односу своме према Богу. И сваки, ко је научио да се моли Богу у духу Христовог учења, неће никада запоставити молитву. Сваки прави богомолац — како наглашује Х. Пфајфер — окреће се према Божанскоме Духу као што се цвет окреће према сунчаним зрацима, и његов ће живот бити у сталној глади и жеђи за правдом². Он ће непрестано тежити нечему вишем ; тежиће и у настави и у васпитању ономе, што му може донети препорођај целокушне унутрашњости.

¹ Н. Pfeifer, цит. спис. стр. 82 и даље.

² Исто, стр. 95.

* * *

Другу групу блаженстава чине : кротост (треће), милосрђе према бедн и невољи других (пето) и мирољубивост у односима према свима људима, па чак и према непријатељима (седмо). Овим блаженствима истичу се идеалне особине наше душе с погледом на наше односе према спољашњем свету, према ближњима. Ту се као предмет религије, поред Бога узима и брат или ближњи и указује, да је прави однос нашега Ја према Богу условљен једино односом према људима и осталим живим створовима. Однос према Богу (побожност) и однос према живим створовима (моралност) изложени су у хришћанској религији тако, да чак и не чине две различне области наших доживљаја, већ само две етапе једног истог религиозног доживљаја. Јер, она унутарња припремност, чинити добро под свима околностима; она тежња нечему вишем, тежња ка Богу, не може се у хришћанском животу ни замислити без њенога енергичнога привођења у дело¹. Зато је Исус Христос, у Беседи на гори, и рекао: »Неће сваки, који ми говори Господе, Господе, ући у Царство Небеско, већ који чини по вољи Оца мога, који је на небу« (Мат. 7, 21). Апостол пак Јаков, чија је посланица преста интерпретација Беседе на гори, каже, да је »вера без добрих дела мртва, као што је тело без душе мртво« (Јак. 2, 26). Али побожност и моралност нису нераздвојне само по хришћанском, теориском учењу. Оне су нераздвојне и као комплекс психичких појава. Ми смо прожети њима, као целином, још од самог рођења. И тај психолошки разлог даје хришћанској религији онај велики значај, који она стварно и има како у индивидуалном тако и у социјалном животу.

Идеалне особине људскога бића, које су изражене у блаженствима ове групе, показују правац, којим треба да се крећу наше тежње у односима са другим људима, са нашом браћом, нашим ближњима. И оне су израз једнога вишег живота, који у нашим природним способностима налази само диспозиције за развијање. Па како се људи и у развијању тих особина јављају као пријатељи или непријатељи, као довитљиви другови, лукави законици, власници, који искоришћавају нашу радну снагу;

¹ P. Häberlin у својим делима : *Das Ziel der Erziehung* (Basel 1917) S. 49. и *Wege und Irrwege der Erziehung* (Basel 1920) S. 21, изрично тврди, да морал без побожности не може постојати.

или као просјаци и као људи, који траже зајам (Мат. 5, 39—42), то је Спаситељ дао нова мерила и нове идеје за васпитавање својих следбеника. Он је својим законодавством у Беседи на гори, са пуно месијанског ауторитета, показао како треба уређивати своје односе у свима тим ситуацијама, ако се жели савршенији живот. Само и ту, у истицању основних принципа за тај виши живот, Спаситељ је запоставио спољашњу страну, на коју се много полагало у старозаветном моралном законодавству, и истакао, као идеал за наставу и васпитање, развијање унутрашњих особина човека, развијање крепости, милосрђа и мирољубивости. »Чули сте« — рекао је он — »како је казано старима : не уби, јер ко убије биће крив суду. А ја вам кажем, да ће сваки, који се гњеви на брата свога ни за што, бити крив суду« Божјем (Мат. 5, 21—22). Исти је случај и са речима његовим о саблажњивости на туђу жену. И ту се не осуђује само дело као спољашња страна прељубе, већ и унутрашња жеља. »Јер сваки, који погледа на туђу жену са жељом, већ је учинио прељубу с њом у срцу своје« (Мат. 5, 28).

По учењу Исуса Христа одговорност за људске поступке проширена је, дакле, и на унутрашње расположење човека, на његове мисли и осећања. Дело се не цени само по спољашњој страни, већ и по мотивима, из којих је произишло. По томе учењу рђав човек сличан је злом дрвету, »које рађа влe родове«. . . . »А свако дрво« — рекао је Спаситељ — »које не рађа добра рода, сече се и у огањ баца« (Мат. 7, 17 и 19). Иа овога опет проистиче дужност за свако људско биће, да у својој унутрашњости потисне што више своју злу природу и да је замени бољом, Христовом натприродом. Дужност је свакога од нас, да у средиште свога живота увуче Бога и Царство Божје ; да увуче мисли и осећања Богочовека - Христа. И уколико се више успе у томе унутрашњем препорођају, утолико ће се сигурније доћи до правих односа са другим људима. Кротост, милосрђе и мирољубивост, као главни услови за реализовање вишег, друштвеног живота, проистицали би поглавито из љубави према ближњима. Они би, у тој основној хришћанској врлини, нашли свој заједнички праизвор и, у опхођењу са другим људима, потисли све пренагљености, запетости и нервозности ; потисли би и сваку злобу и мржњу. Људи би у истини постали деца Божја и сарадници у Царству његовом. Отуда

и прави циљ у васпитању за друштвени живот, хришћанска љубав према ближњима.

Као што се из овога види, у настави и васпитању мора се нарочито истаћи дужност према брату или ближњему, т. ј. човеку уопште. Она се претпоставља чак и култском вршењу. »Ако принесеш дар свој олтару« — рекао је Спаситељ — »и онде се сетиш да брат твој има нешто на тебе, остави дар свој пред олтаром, и иди прво те се помири с братом својим¹, па онда дођи и принеси дар свој« (Мат. 5, 23—24). У случајевима пак ненаклоности и зле воље Спаситељ је препоручио обазривост и погодан суд а никако злобу и освету. »Не судите« — рекао је он — да се и вама не суди. »Јер каквим судом судите, онаквим ће вам се судити и каквом мером мерите, онаквом ће вам се мерити«. (Мат. 7, 1—2). Спаситељ је хтео, да овим захтевом, очува своје присталице на достојној висини и у најтежим приликама. Он је хтео да отклони сваку злобу и пакост, и да укаже на љубав према ближњима — на којој су заснивани кротост, милосрђе и мирољубивост — као на главни мотив чак и у случајевима суђења. У истом смислу он је навео и пример са људима, који имају два мерила : једно за себе, а друго за остале људе. И ради што очигледнијег представљања таквих људи, Спаситељ је указао на трун и на брвно у очима. »Како можеш рећи брату: Стани да ти извадим трун из ока твога, а ето брвно у оку твојем?« »Притворице«, поправи најпре своје погрешке, »извади брвно из ока свога, па ћеш видети, да извадиш трун из ока брата свога« (Мат. 7, 4—5). Али, иако — по учењу Спаситеља — не треба судити ни осуђивати, иако би требало све сводити на љубав као главни основ за уређивање односа с другима, ипак мора правити разлика међу људима. Највећа хришћанска добра, без премишљања, не смеју се поверавати недостојним људима. »Недајте светиње«, свето месо са жртвеника »псима ; нити бацајте бисера свога пред свиње, да га не погазе ногама својим, и да вас, вративши се, не растргну« (Мат. 7, 6).

Још јаче је истакнута љубав према ближњима као основ свакој кротости, милосрђу и мирољубивости, у речима Исуса Христа : »Чули сте, да је казано : око за око, зуб за зуб. А ја вам кажем : да се не противите злу. Него ако те ко удари по десном

¹ Св. Ј. Златоуст каже : »Жтвa је и то, да се помириш с братом«. S. J. Chrysostomus, op. cit. p. 250).

образу, окрени му и други. И који хоће да се суди с тобом о кошуљи, подај му и хаљину» (Мат. 5, 38—40). Овим захтевом Исус Христос је заменио старозаветну освету мирољубивошћу и препоручио мирно и трпељиво подношење и неправде, кад је у питању Царство Божје. У тој мирољубивости хришћани треба да иду тако далеко, да воле чак и непријатеље своје: »Љубите и непријатеље своје, благосиљајте оне који вас куну, чините добро онима, који вас мрзе и молите се Богу за оне, који вас гонек. . . . »Јер ако љубите само оне, који вас љубе, какву награду имате. Не чине ли то и цариници? И ако Бога називате само својој браћи, шта чините особито? Не чине ли то и незнабошци? (Мат. 5, 44—47). Ви треба да се уздигнете изнад цариника и изнад незнабожаца; треба да будете »савршени као што је савршен Отац ваш небески« (Мат. 5, 48).

Али погрешно би се разумеле и ове речи Исуса Христа, ако би се схватиле као заповест, да се ни у ком случају не би требало противити злу и насиљу. Хришћанска љубав према ближњима постиже се пре чврстином и чистом вољом него сентименталном попустљивошћу. Само у наше време, у наглашавању те чврсте и чисте воље у настави и васпитању, отишло се и сувише далеко. Модерни мислиоци почели су да истичу чак немилостива и окорела срца као идеал у васпитању. Тако, немачки песник и филозоф Ф. Ниче довикује људима: Не дајте другима ништа. Постаните немилосрдни и не штедите ближњега. »Никада не враћајте добро за зло«. ¹ У име пак науке тражи се уклањање са света »безнадежно заражених, престарелих слабих или рђавих и вишак новорођених«. ² »Жртвујмо наше богаље и заражене и њихове потомке, да би се начинило место синовима здравих и јаких«. ³ »Хумана и осећајна буновност, као и нега болесних, слепих и глувонемих и уопште свих слабих, само су сметња или одуговлачење природнога процеса одабирања«. ⁴ Шпартанска селекција за децу и убиства у извесним приликама почели су стога наставити своје присталице у масама

¹ F. Nietzsche, Also sprach Zarathustra (Leipzig 1910) S. 11, 65, 100.

² Th. Huxley, Soziale Essays, deutsche Übersetzung von A. Fille (Weimar 1897). S. 237.

³ Упор. F. Keller, Bevölkerungspolitik und christliche Moral (Freiburg in B. 1905.) S. 101.

⁴ Plötz, Grundlinien einer Rassenhygiene. (Berlin 1895.) S. 145.

модерних научника . Јер друштво, како се мисли у тим круговима, нема користи од принципа помагања и одржавања у животу слабих и непродуктивних чланова. Тако се, у кратковидости и безумној заслепљености, почео порицати и сам принцип неповредљивости људскога живота тобож у корист некакве добити ; почела се истицати опасна наклоност, да се Божанска заповест »не уби« пробије на свима позицијама.

На другој опет страни напред наведене речи Исуса Христа сматрају се за наставу и васпитање као апсолутне заповести, које важе под свима околностима. У том смислу даје своје поуке и велики руски моралиста и филозоф Л. Н. Толстој. Он каже : »Ма каква да ти се учини неправда и увреда, — не противи се злу, нити ти сам кога суди, нити иди на суд ; не оптужуј никога судовима, нити кажњавај« А у погледу на љубав према непријатељу каже : »Нека вас туђини мрзе, нека нападају на вас, нека вас вређају, ви ипак добро говорите о њима, и чините им добро. Јер шта вреди, ако сте само према својим земљацима добри ; тако су и сви други . . . те отуд и бивају ратови«¹. Хришћанско учење схвата се овде као проста негација природне врлине храбрости, а Христос као »човек вечите благости«² и праштања. И то се истиче као образац за људске поступке у свима приликама.

Али погрешно би се схватило учење Христово, ако би се пошло са тога становишта, да се ни у ком случају не треба противити злу и насиљу. Још погрешније би се опет упутили и настава и васпитање, ако би се све у животу остављало судбини. Сам Исус Христос није мислио, да следбеници његовог учења остају пасивни и кад је реч о уклањању сметњи за реализовање идеја, за остварење Царства Божјег на земљи. »Не мислите« — рекао је он — »да сам дошао да донесем мир на земљу«. У овоме грешном свету мир може настати само после борбе и ја »нисам дошао да донесем мир него мач« (Мат. 10, 34). Осим тога ни сам живот Исуса Христа не показује у свему пасивност према злу и насиљу. Тако, кад је Ирод Антипа ухватио св. Јована Крститеља и бацио га у тамницу, Спаситељ се повукао из Јудеје у Галилеју (Јов. 4, 3). Другом опет при-

¹ Л. Н. Толстој, Јеванђеље, прев. Ј. Максимовић (Београд 1924) стр. 37—38.

² Цит. код F. W. Förster-a, Religion und Charakterbildung S. 388.

ликом, кад су га у Наварету истерали из зборнице и одвели »на врх горе, где беше сазидан њихов град, да би га бацили одозго«. . . . »он прође између њих и отиде« (Лук. 4, 29—30). Или, кад су хтели да га затрпају камењем, он је избегао опасност тиме, што се сакрио и изишао из храма (Јов. 8, 29). Па и саме речи Исуса Христа у Беседи на гори: »Тешко вама богати«. . . »Тешко вама сити«. . . »Тешко вама, који се сад смејете«. . . »Тешко вама, кад сви стану добро говорити о вама« (Лук. 6, 24—26), показују, да се напред наведене речи не могу схватити потпуно буквално.¹

Са оваквим опет схватањем Христовог учења, дошло би се, како на први поглед изгледа, до извесних контрадикторности у његовој Божанској науци. И заиста, да је Исус Христос проповедао ма какву рационалистичку философију, да је хтео да живот фиксира у појмове, једна оваква замерка била би потпуно на своме месту. Али Христос је био — како лепо примећује Б. Венерт у својој психолошко-философској студији Беседе на гори² — далеко и од помисли, да живот људски схвата у појмове. Он је, својом науком, хтео да покаже само пут, којим треба ићи, ако се жели испуњење воље Божје на земљи; хтео је да покаже, »да се ватра не гаси ватром, већ водом«³. А то је, по његовом мишљењу, могло бити само подизањем и оплемењавањем људске унутрашњости. Услед тога он и указује, да мотиви за све, па чак и за борбу противу зла, треба да потичу из љубави према ближњем. По његовом учењу сви су људи деца Божја и као такви израз слике и прилике (Пост. 1, 27) свога небесног Оца. Сви имају назначење, да се својим животом на земљи удостоје синовства у Царству Небеском. Отуда и општи захтев, да се сви сједине љубављу у једну фамилијарну заједницу, да чине једно и са својим непријатељима. Људска срца не треба да испуњују мржња и освета, већ љубав, која отклања свађу и раздор и која уноси мир у људско друштво. Јер, »ако језике људске и анђелске говорим. . . . и ако имам

¹ То исто потврђују и јеванђелске речи: »Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемери, што затварате Царство Небеско од људи«. . . »Тешко вама«. . . »што сте као окречени гробови«. . . и »што задате гробове процима и подижете споменике праведницима« (Мат. 23, 13—29).

² В. Wehnert, *Jesu Bergpredigt* (Tübingen 1914) S. 18 ff.

³ S. I. Chrysostomus, *op. cit.* p. 265.

пророштво и знам све тајне и сва знања, и ако имам сву веру да и горе премештам, а љубави немам, ништа сам« (I Кор 13, 1—2).

Васпитавање у јачању љубави према ближњему и њеним грананама : кротости, милосрђу и мирољубивости, битна је ознака целокупне хришћанске делатности. Оно треба да нађе свој израз у делима, којима ће се човек моћи оправдати и пред људима и пред Богом. Колики се значај опет придаје делима, која су произишла из љубави, види се из тога, што сам Спаситељ сматра све, што је учињено и најмањем међу браћом, као да је њему учињено (Мат. 25, 40). Јасније од овога не може се представити значај љубави у односу према другима ни за наставу ни за васпитање. Принцип пак, на коме би требало да се заснива тај однос, и ту је прост и ништаван. »Све што хоћете да вама чине људи, чините и ви њима« (Мат. 7, 12). На љубави, дакле, и на милосрђу, а не на хладном егоизму, треба да се заснива прави људски живот. Само и ту речи Божанског Учитеља : »Ко иште од тебе, подај му ; и који хоће да му узајмиш, не одреци му« (Мат. 5, 42), не треба разумети, као да би с отвореним новчаником требало ићи по улицама и давати све дотле, док се не осиромаши. Спаситељ је тражио само отклањање беде и невоље у свету а не просјачење. Веома леп пример за право разумевање овога његовог учења, пружа пролог 17. новембра. Ту се прича, како су два старца-испосника у Египатској Пустињи молили Бога, да им открије, да ли има кога у свету, ко му боље служи од њих. И заиста, њима се то открије. Они добију заповест, да иду у једно египатско село, где ће сазнати оно, што су желели. Кад старци дођу тамо, нађу једнога простог човека, по имену Евхариста, који је ту живео са својом женом Маријом и бавио се искључиво сточарством. Али, како испосници нису видели на њему ништа необично, молили су га, да им каже, у чему се састоји његова служба Богу ? После дужег устезања Евхарист им рече : Ја сам ове овце наследио од својих родитеља, и сав приход од њих делим на три дела. Један део дајем сиромашнима, други употребљавам за гостопримство, а трећи за издржавање себе и своје целомудрене жене. Кад су ово испосници чули, они су се задивили и вратили у пустињу, хвалећи Бога¹.

¹ Види Прологъ, книга первая (Ст. Петербургъ 1895) стр. 182. и Н. Велимировић-а Омилјије II. (Срем. Карловци 1925) стр. 350.

Класичан пак пример за хришћанско васпитавање у љубави према другима и давању милостиње, дао је Ј. Х. Песталоци у своме најбољем педагошком делу »Линхард и Гертруда« (Lienhard und Gertrud). Он је истакао као углед једну сироту жену из села Бонала (Швајцарска), која је знала да хришћанско дељење милостиње није проста ствар и да га услед тога треба на време изучити. Свако њено дете могло је изабрати по једнога свога сиромашног друга и њему чинити милостињу. На који ће начин деца то изводити, Гертруда је остављала њиховој сопственој увиђавности. Једно је само, што је тражила подједнако од све деце. Сва су морала заштедети милостињу од својих уста и дати тако, да нико не види. Деца су се радовала овоме предлогу и још исте вечери штедила хлеб за своје гладне и бедне другове. Најстарији Никлас остао је скоро гладан, и молио мајку, да му да још хлеба. »Ја ти нисам заповедила«, да тај хлеб дајеш другоме. »Ти га можеш појести, ако хоћеш« — рекла је Гертруда. А кад је Никлас с чуђењем запитао, зашто му не даје још хлеба, она је рекла : »Да не мислиш, да се на сиромаше мора мислити тек онда, кад се трбух напуни«. Кад је ово Никлас чуо — иако гладан — ипак је с радошћу отрчао до куће свога друга Рудија. Још с улице се накашљавао, а затим и звао, па кад све то није помогло, ушао је у кућу и изазвао Рудија. Чим су изишли напоље, Никлас га ухвати за руку и, под изговором да му има нешто важно рећи, доведе до једнога ћошка, где му свој заштеђени хлеб метне у џеп, па брво побегне. Рудије није имао времена ни да му захвали. Исто тако и најмлађи брат Јона обилазио је кућу свога друга Бебели-а, док га овај није спазио и изишао. Јона је хтео да га обрадује, па му је зато рекао, да зине и да затвори очи. »Само добро да затвори, јер иначе не важи¹. И кад је Бебели то учинио, Јона му метне парче хлеба у уста и побегне².

Овде је место, да се кажу неколико речи и о односима најближих. По учењу Исуса Христа сви су људи ближњи међу

¹ J. H. Pestalozzis Ausgewählte Schriften I. hg. von F. Mann. (Langensalza 1925) S. 146—150.

² Како деца лепо разумеју милосрђе може послужити и пример девојчица из III-ће Женске Гимназије у Београду. Ту су деца од својих уштеђевина и лањске и ове године, за време великог поста, прикупљала помоћ за своје сироте другарице. Величина прикупљених сума била је преко сваког очекивања.

собом ; најближи су пак брачна лица. Јер, »човек оставља оца свога и матер своју и спаја се са женом својом и буду двоје једно тело« (Мат. 19, 5). Та и толика веза двају лица заснива се на узајамној љубави и благослову Божјем. Она је нераскидљива, јер — по речима Исуса Христа : »Што је Бог саставио, човек да не раставља« (Мат. 19, 6). Изузетак у томе чини само један једини случај — који је поменут код јеванђелиста Матеја (5, 32) — наиме, ако је једна брачна страна учинила прељубу.¹ Али у том случају, услед повреде оне интимне духовне везе, онога нежног пријатељства, које сједињује брачна лица, — брак у правом смислу више и не постоји.

Речи Спаситељеве о нераздвојности брака уносе озбиљност и веће достојанство у однос између мужа и жене. Оне траже савлађивање самога себе и одржање брачнога живота на достојној висини. Али, у наше доба, ни те Спаситељеве поуке нису остале без својих противника. Представници »слободне љубави« гледају у њима спутавање људске слободе и боре се нај-енергичније, да их потисну као правило за живот. По њиховом мишљењу задовољавање полног нагона лична је ствар сваког појединца, у коју не треба да се мешају непозвани. Садашњи моногамски брак развио се, како гласи основна догма еволуције, из животињског начина оплођавања (промискуитета) и он треба да остане само док брачна лица пасују једно за друго. У случајевима пак одвратности или размимоилажења у карактеру брачна лица треба да су слободна, »да развезу неприродну и услед тога неморалну везу«² ; да су слободна, да раскину свој несрећни савез.³ И да је брак институција само за задовољавање полнога нагона, можда би проповедници слободне љубави унеколико и имали права. Али брак је далеко од тога, да служи људима само као пријатна забава. Он има много виши и племенитији циљ, него што је задовољавање полнога нагона.

По хришћанском учењу циљ брака је рађање и васпитавање деце. Бог је, како се каже у Св. Писму (Пост. 1, 28), још при створењу света благословио прве људе и рекао : »Растите и множите се и напуните земљу«. Али како ниједно земаљско

¹ Речи »осим за прељубу« не налазе се ни код јеванђелиста Марка (10, 11), ни код јеванђелиста Луке (16, 18).

² A. Babel, Die Frau und der Sozialismus (Stuttgart 1910) S. 475.

³ E. Haeckel, Die Lebenswunder (Stuttgart 1904) S. 175.

биће не долази на свет са тако мало способности за самоодржање, као што је случај са човеком, то ова Божја заповест не значи само рађање и умножавање, већ и васпитавање деце. Циљ брака је према томе рађање и васпитавање деце. Другим речима, циљ брака је рађање и заједничко старање оца и мајке о напретку деце за дужи низ година. Јер за правилно васпитање деце потребно је пре свега хармонично допуњавање оца и мајке; потребни су како озбиљна строгост оца, тако и нежна љубав мајке¹. Али осим рађања и васпитања деце циљ брака је и узајамно унапређивање самих брачних лица у смислу испуњења њихових индивидуалних животних задатака. За све то опет, за рађање и васпитавање деце и за интимно узајамно унапређивање брачних лица, потребни су строго јединство и нераскидљивост брака. Полигамија и прељуба у браку јављају се стога као сметње за једнодушност и искрено пријатељство брачних лица. Тек онда, кад муж припада само једној жени и жена само једном мужу и то доживотно, може се међу њима развити потпуно поверење и успоставити право, идеално пријатељство, које треба да влада у браку. Онда се тек може говорити о успешном раду на постизавању циља у браку. Доживотни брак служи стога као најбоље и најсигурније средство с једне стране за васпитавање необузданих нагона, а с друге стране за потпуно духовно уједињавање двају лица разнога пола у једно породично биће.

* * *

Напоследку трећу групу блаженстава чине гонење због правде (осмо) и срамоћење и прогонство због преданости Христу (девето). Исус Христос је знао, да ће следбеници његовог учења претрпети страшне муке и патње у своме животу. Он је знао, да ће бити оптуживани и излагани најсвирепијим казнама. Стога је хтео, да их васпита у истрајности и верском хероизму. Све, што их буде снашло због њихове побожности и праведности, нека их не скреће с правог пута. Они су дужни да снесу трпељиво и најстрашније казне, јер само «ко претрпи до краја, тај ће се спасти» (Мат. 10—35). Следбеници Христовог учења морају се наставом и васпитањем оспособити, да буду слободни од сваког спољашњег утицаја, и да постану у истини права деца Божја. И за-

¹ V. Cathrein, Die katholische Weltanschauung in ihren Grundlinien (Freiburg in Breisgau 1921) S. 379 f.

иста, ако уопште има људске слободе и самосталности, она је тамо, где се ради на остварењу живота, какав је представљен у Беседи на гори¹. Ту, у стварној одлучности за нешто више и боље, доводи се човек — из своје пасивности према спољашњем свету — у активно стање². Он се позива гласом са висина на вршење својих дужности под свима околностима ; позива се, да своје погледе не управља толико на садашњост, колико на прошлост, на пророке, који су у своје време били презирани а у доба Исуса Христа јако поштовани, и на будућност, на један нови свет, који ће постати њиховом сарадњом на остварењу Царства Божјег на земљи. Зли и безбожни људи — рекао је Спаситељ — »гонили су пророке, који су били пре вас« (Мат. 5, 12). Они ће прогонити и све хришћанске проповеднике ; прогониће их због њиховог религиозно-моралног савршенства. Проповедници Христовог учења биће омрзнута и зато, што нису од овога света. Јер, »кад бисте били од света онда би свет волео своје, а како ви нисте од света, него вас ја (Христос) изабрао од света, то ће свет мрзети на вас« (Јов. 10, 19).

Овај изузетан положај ни у ком случају не треба да заплаши проповеднике Христовог учења, нити пак да их погорди. Христови ученици, којима је ово говорено, а с њим и сви остали хришћани, за које је Беседа на гори писана³, треба да се васпитавају тако, да њихову душу испуни с једне стране храброст, а с друге скромност и љубав према Богу и према ближњима. У случајевима недаћа они не треба да клону, али исто тако и у случајевима успеха и вежбања у врлинама не треба с охолошћу да гледају на себе. Сваки хришћанин треба да је начисто с тим, да се савесност у раду и каријера у животу разлиже скоро увек, и да је сваки напредак у човечанству откупљен безбројним жртвама. Сваки треба да зна, да се вођство у животу награђује пре потсмехом и прогонством, него признањем и благодарношћу⁴, и да је Божански Учитељ, баш услед те трагике у свету, хтео да новом наставом и новим васпитањем уздигне живот људски у једно више стање ; да га учини потпуно сло-

¹ F. N. Förster, *Christus und das menschliche Leben* (München 1923), S. 269.

² F. W. Förster, *Religion und Charakterbildung*. S. 127 f.

³ S. J. Chrysestomus *op. cit.* p. 239.

⁴ F. W. Förster, *Christus und das menschliche Leben*. S. 244 f.

бодним од свих светских утицаја. У тој својој намери он је затражио од својих следбеника јачину и истрајност у испуњавању дужности како према Богу, тако и према људима. Само вежбањем у јачини и истрајности постиже се прави циљ у животу. И хришћанство, као Божанска наука о животу, не састоји се само у нежности, саучешћу и љубави према ближњима. Оно носи у себи још и натприродну јачину, којом побеђује чулни свет и уздиже човека изнад граница природности у једну вишу сферу, у сферу религиозно-моралне стварности. Јачина и јунаштво, али право јунаштво, нашли су, услед тога, своју последњу реч тек у Хришћанству.

Исус Христос је тражио од својих ученика, којима је поглавито и било намењено последње блаженство, да сваки испита себе, да ли би и при рђавим погледима на будућност, могао бити његов ученик. Ко не би имао толико јачине у себи, боље би му било, да се врати својој рибарској мрежи или својој царинарници, одакле је дошао. Јер, Богу није ништа одвратније него пролазно одушевљење за његову ствар. За такве своје следбенике Исус Христос је рекао, да су као бљутава со, која је изгубила укус и није ни за шта друго, осим да се проспе напоље и да је људи погазе¹. И баш зато жеља Исуса Христа и није била да његови ученици узму на себе улогу бљутаве соли. Он је тражио од њих, да препороче свет његовом науком и да га смело приведу остварењу свога назначења. У томе свом раду они треба да буду неустрашиви. Њихов животни задатак је борба са светом, да би постали свету оно, што је со јелу у погледу на укус и на чување од кварења. »Ви сте со земљи« (Мат. 5, 13) — рекао је Исус Христос — и као такви позвани сте, да чувате људе од пропасти и да дајете смисао њиховом животу. Али ученици Исуса Христа треба да буду слични соли и у погледу свога живота. Они треба да покажу на себи, да из њих произилази нов живот. И сваки, ко дође, у додир с њима, треба да види, да људски живот има свој смисао и да је његов циљ узвишен; сваки треба да дође до убеђења, да се виши живот на земљи састоји у вршењу воље Божје, а никако у служби својим нагонским прохтевима, у служби мамону.

Ово упоређење ученика Исуса Христа са сољу показује — како примећује Х. Пфајфер² — да је у ондашњем друштву

¹ A. Jülicher, Die Gleichnisreden Jesu (Freiburg in Breisgau 1899), S. 70 f.

² H. Pfeifer, цит. спис. стр. 14 f.

било много трулежи. Друго пак упоређење са светлошћу показује, да је било много и мрака. »Ви сте видели свету« (Мат. 5, 14), рекао је Исус Христос, и као такви позвани сте да разгоните мрак и све остале мане, од којих је патило ондашње друштво. Ученици Христови треба да разнесу светлост новoga познања Бога и новoga друштвеног живота на све стране. Несрећне и пале људе треба да подигну објављивањем нове науке, да је Бог отац свију људи и да су сви људи деца Божја. Онда пак, где се име Божје злоупотребљава и исмева; где се од религијских светиња прави трговина, ту треба бичем да очисте храм. Осим тога Исус Христос је захтевао од својих ученика, да се и сами животом својим уздигну толико, да се види, шта значи слика Божја и савршенство Оца небеснога у човеку. Они треба да постану људима духовна светлост и узвишени угледи, који се не могу крити, ако би се баш то и хтелo. Јер »град се не може сакрити, кад стоји на гори. Нити се пали свећа и меће под суд, него на светњак, да светли свима, који су у кући« (Мат. 5, 14—15). Напротив, врлине и добра дела проповедника Христове науке треба да се разнесу по целој свету и да у настави и васпитању послуже као пример другим људима, да и они славе Оца вашег, који је на небесима« (Мат. 5, 16). И, ако због таквога свога рада, због такве своје вере и оданости Христу, буду прогоњени, нека се радују и нека се веселе, јер ће велика награда њихова бити на небу (Мат. 5, 12).

* * *

Божански Учитељ није оставио ни мало сумње ни својом личношћу, ни својим радом, да су идеали, које је он изнео у Беседи на гори, једини циљ за свако право васпитање. Он је знао, да је пут за њихово остварење и мучан и тежак, али нижи идеали не васпитавају. »Уђите на уска врата« — рекао је он својим слушаоцима на гори — јер »су врата уска и пут тесан, што води у живот, и мало их је, који га налазе«. Други пут који је одмах до овога, широк је и са великим вратима, али »он води у пропаст, и много их има, који иду њиме« (Мат. 7, 13—14). То је пут, којим су од вајкада ишли људи, који се нису могли уздићи изнад своје нагоности. Он је без компаса и упуштава. Напротив, на уском путу, којим иду деца Божја, не иде се без компаса. Ту је правац показан у речи Божјој и у људској савести. Само и ту има пуно заблуда и лажних проро-

штава. Зато Спаситељ и опомиње на ту опасност. »Чувајте се од лажних пророка, који вам долазе у овчијем оделу, а изнутра су вуци грабљиви (Мат. 7, 15).

У Беседи на гори Спаситељ иде изнад такованих разумних људских мерила за односе у друштву. Он ставља уобичајену добродушност измирења и људску солидарност, који чине суштину морала просечнога човека, као нешто ниже. То је чист утилитаристички и психолошки условљени морал, па према томе само бољи и племенитији резултат људске нагоности. Такав морал имају и сви грешници и незнабошци. Он може бити добар, али само у повољним приликама за живот. У свима пак мучнијим ситуацијама попушта, стога се не може ни истаћи као последњи циљ, који треба истицати у настави и коме треба тежити у васпитању. Па не само то. По учењу Исуса Христа не задовољавају више чак ни старозаветни идеали. Они су тако важни, да ће пре проћи и небо и земља, него што ће из њихових формула отпасти ма и најмање слово или титла (Мат. 5, 18), али и они су недовољни и за наставу и за васпитање. Да би дошли до своје праве, идеалне висине, морају се усавршити.¹ И циљ доласка Спаситељевог на земљу био је, да то учини. »Не мислите« — рекао је он — »да сам дошао, да укинем закон или пророке. Нисам дошао да укинем, већ да испуним (Мат. 5, 17). Шта више цео Ст. Завет налази у Спаситељу своје испуњење. Услед тога — и поред новозаветнога законодавства — остају у важности сви старозаветни идеали. Отуда је у Беседи на гори и речено: »Ко поквари једну од ових најмањих заповести и научи тако људе, најмањи назваће се у Царству Небеском. А ко изврши и научи, тај ће се велики назвати у Царству Небеском« (Мат. 5, 19).

По Исусу Христу морал је нешто више него обичан процес природне нагоности. Прави морал тражи већи полет духа; тражи, да људска нагоност буде потпуно у служби људске духовности. Његова битна особина је савлађивање природности и уздизање духа Богу. Он је она чврста основа у земаљском животу, која доводи до триумфа апсолутнога над релативним, неба над земљом. Стога ће сваки, ко жели да осети суштину човековог назначења; ко жели да савна биће човеково у основи и прави циљ његовог живота, схватити неопходност Спасите-

¹ Fr. Niebergall, цит. спис, стр. 130 f.

љеве Беседе на гори и за наставу и за васпитање. Он се неће жалити на њене узвишене васпитне циљеве и на њену неупотребљивост у људском животу. Јер живот је као нека хучна река, преко које се мора прелазити. Нама стоји на расположењу за прелаз само слаби чунић наше природе. И, ако се људи не обраћају Богу за помоћ, у смислу Беседе на гори, и ако не веслају уз воду, њихов ће живот страшно подбацити. Бујица нагоности однеће их далеко ниже, него што би иначе могли dospети. Зато је неопходно потребно, да сваки у животу весла уз воду, да тежи остварењу васпитних идеала у Беседи на гори до максимума. Само васпитањем у таквом духу, а томе се мора тежити, могућан је стварни препорођај и појединца и целокупног друштва.

Немачки педагог Ф. В. Ферстер наводи, у своме изврсном делу »Христос и људски живот«,¹ једну интересантну причу, којом је очигледно представљена важност Беседе на гори за људски живот. Једна жена — каже се у тој причи — чула је, да неки испосник има зрелих јагода испод снега. Она је послала своју ћерку, да иде испоснику у шуму и да донесе јагоде. Ћерка је послушала мајку и отишла. Кад је дошла у шуму и саопштила испоснику поруку своје мајке, он јој је рекао: »Будите тако добри, па одбаците онај снег, да нахраним птице«. Девојка није хтела да послуша испосника, и он је пусти те се врати кући без јагода. Мајка је одмах затим послала своју пасторку са истом поруком. Испосник је и њој рекао, да одбаци снег, да би могао нахранити птице. Без икаквога премишљања ова је девојка зграбила метлу и почела да чисти снег. Она је, у мислима својим на гладне птице, чак и заборавила на јагоде. Али на једанпут, испод снега, појавиле су се зреле јагоде. Девојка је сад могла да узбере, коликогод је хтела тих спасоносних јагода и да понесе кући. — Исто тако је и са Беседом на гори. На први поглед звуче неке истине и у њој необично, па чак и неприродно. И многи се услед тога и не усуђују, да њене принципе приведу у живот. Али испод необичног покривача и у Беседи на гори крију се спасоносне истине, које су неопходне како за наставу и васпитање, тако и за сам живот. Оне узвишују човека до Бога; подижу га до Богочовека, и стварају потпуну хармонију како у његовом индивидуалном, тако и у социјалном

¹ F. W. Förster, Christus und das menschliche Leben. S. 269—270.

животу уопште. Отуда и она порука Божанскога Учитеља, да ће сваки, ко слуша речи у Беседи на гори и извршује их, бити као мудар човек, који сазида кућу своју на камену. А сваки, ко их слуша а не извршује, он је као луд човек, који сазида кућу своју на песку. »И удари дажд и дођоше воде и дунуше ветрови и кућа. . . . паде и распаде се страшно«. (Мат. 7, 24—27).

Др. Јордан П. Илић.
